

Poznań, dnia 23.08.2021 r.

dr hab. Monika Urbaniak

Katedra i Zakład Prawa Medycznego i Farmaceutycznego

Uniwersytet Medyczny im. K. Marcinkowskiego w Poznaniu

RECENZJA

Pracy doktorskiej Pani mgr Klaudii Wójcickiej-Jastrzębskiej – *Konstytucyjny obowiązek zapewnienia szczególnej opieki zdrowotnej dzieciom i jego realizacja w praktyce* (ss. 180) przygotowanej pod kierunkiem dr hab. Sławomira Patyry, prof. UMCS, Lublin 2021

Działając w oparciu o uchwałę Rady Naukowej Instytutu Nauk Prawnych UMCS w Lublinie z dnia 7 lipca 2021 roku, powołującej mnie w charakterze recenzenta, przedstawiam recenzję rozprawy doktorskiej autorstwa Pani mgr Klaudii Wójcickiej-Jastrzębskiej – *Konstytucyjny obowiązek zapewnienia szczególnej opieki zdrowotnej dzieciom i jego realizacja w praktyce*.

Podstawa prawna i kryteria oceny

Zgodnie z treścią art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2017 r., poz. 1789 ze zm.) rozprawa doktorska, przygotowywana pod opieką promotora albo pod opieką promotora i promotora pomocniczego powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego lub oryginalne dokonanie artystyczne oraz wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej lub artystycznej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej. Z mającego zastosowanie przepisu wynika, że rozprawa doktorska powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego lub oryginalne dokonanie artystyczne oraz wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej. Oceniając przedłożoną mi do recenzji rozprawę doktorską odniosę się do następujących obszarów oceny: wybór tematu, założenia badawcze rozprawy, ocena układu jej struktury, strony formalnej pracy i wreszcie jej zawartości

merytorycznej. Niniejsza opinia sporządzona została po wejściu w życie ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2021, poz. 478 j.t.). Zgodnie z treścią art. 179 ust. 1, 2 i 3 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. przepisy wprowadzające ustawę prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2018, poz. 1669) postępowania w przewodach doktorskich wszczęte i niezakończone przed dniem wejścia w życie ustawy z 20 lipca 2018 r. mają być przeprowadzane na zasadach dotychczasowych, w oparciu o ustawę z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (jt. Dz. U. 2017, poz. 1789 ze zm.).

Wybór tematu rozprawy

Przedstawiona mi do recenzji praca nosi tytuł: *Konstytucyjny obowiązek zapewnienia szczególnej opieki zdrowotnej dzieciom i jego realizacja w praktyce*. Temat podjęty przez panią mgr Klaudię Jastrzębską – Wójcicką jest bardzo ciekawy i aktualny. Tytuł rozprawy doktorskiej został poprawnie sformułowany. Jak we Wprowadzeniu wskazuje Autorka, głównym celem rozprawy doktorskiej jest próba scharakteryzowania realizacji konstytucyjnego obowiązku zapewnienia szczególnej opieki zdrowotnej dzieciom, a także zidentyfikowanie czynników mających wpływ na to, że nadal pojawiają się istotne problemy związane ze sprawnym wykonywaniem zadań państwa w tym zakresie. Przyjęte w pracy założenia i tytuł pracy wymusiły na Autorce podjęcie rozważań na styku prawa konstytucyjnego i prawa medycznego.

Problematyka dotycząca konstytucyjnego obowiązku zapewnienia szczególnej opieki zdrowotnej dzieciom jest zagadnieniem bardzo istotnym również z praktycznego punktu widzenia. Dziecko będące pacjentem wymaga szczególnej ochrony, nie tylko ze względu na określoną sytuację zdrowotną, w której się znajduje, ale również, z uwagi na potrzebę ochrony życia i zdrowia stanowiące nadrzędność wartość konstytucyjną.

Mając powyższe na uwadze wskazać należy, że dobór tematu rozprawy, a także sposób jego ujęcia należy uznać za trafny. Problematyka ochrony zdrowia dzieci bardzo rzadko stanowi przedmiot odrębnych badań naukowych. Doktorantka podjęła próbę analizy aktów normatywnych odnoszących się do realizacji konstytucyjnego obowiązku zapewnienia szczególnej opieki zdrowotnej dzieciom. Podjęcie tej tematyki przez Doktorantkę należy przyjąć z uznaniem, z uwagi na jej cel poznawczy, a także aktualność podejmowanej w niej tematyki. Zmierzenie się przez Autorkę z analizą podjętej w dysertacji problematyki świadczy o dużej znajomości przez nią podejmowanej problematyki.

Układ rozprawy doktorskiej

Układ i struktura rozprawy doktorskiej jest poprawny i prawidłowy. Koncepcja została przez Doktorantkę starannie przemyślana, co sprawia, że układ pracy jest spójny. Praca składa się z wprowadzenia, pięciu merytorycznych rozdziałów, uwieńczonych podsumowaniem i bibliografią. Podział ten sprawia, że rozprawa jest czytelna, a doktorantka zachowała symetrię poszczególnych rozdziałów. Rozprawa liczy 180 stron. Została oparta na rzetelnie zebranych materiale źródłowym. W całej pracy widać swobodę Doktorantki poruszania się w analizowanej problematyce, umiejętność korzystania z tekstów naukowych, znajomość literatury przedmiotu, a także umiejętność formułowania wniosków, a także postulatów *de lege ferenda*.

We Wprowadzeniu Doktorantka uzasadnia wybór tematu pracy, jako impuls do jej napisania wskazując "nieowocne poszukiwania opracowania, które odnosiłyby się do stricte konstytucyjnych aspektów prawa do ochrony zdrowia dzieci nie tylko w wymiarze teoretycznym, ale również praktycznym" (s. 6). Autorka prezentuje tutaj zastosowane w pracy metody badawcze i strukturę pracy. Do metod badawczych zalicza metodę formalno-dogmatyczną, metodę historyczną oraz metodę prawnoporównawczą. Głównym celem pracy Doktorantka uczyniła próbę scharakteryzowania realizacji konstytucyjnego obowiązku zapewnienia szczególnej opieki zdrowotnej dzieciom, a także zidentyfikowanie czynników mających wpływ na to, że nadal pojawiają się istotne problemy związane ze sprawnym wykonywaniem zadań państwa w tym zakresie (s. 6). Jako dodatkowy cel pracy Doktorantka wskazuje, chęć unaocznienia roli regulacji konstytucyjnych, które jako aksjologiczny fundament polskiego porządku prawnego stanowią kierunkowskaz w rozwiązywaniu nieznanых dotąd systemowi prawa problemów na styku prawa, medycyny i etyki (s. 6). Autorka doprecyzowuje we Wprowadzeniu, iż specjalne miejsce poświęcono w rozprawie szczególnym problemom prawnym, które wynikają z realizacji obowiązku określonego w art. 68 ust. 3 Konstytucji. Wyjaśnia tutaj dlaczego, jej zdaniem, szczególne problemy poddała głębokiej analizie. W celu udowodnienia postawionych tez we Wprowadzeniu do rozprawy doktorskiej Autorka w dalszej części pracy dokonuje analizy przepisów prawa powszechnie obowiązującego, posiłkując się przy tym orzecznictwem sądowym i orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego. Sformułowanie przez Autorkę problemu badawczego zdeterminowało kierunek przeprowadzonych w rozprawie badań. W moim przekonaniu postawione przez Doktorantkę cele zostały zrealizowane w pracy, a przedstawione w podsumowaniu wnioski znajdują potwierdzenie w podjętych przez nią w rozprawie

rozważaniach. Jednocześnie podkreślić należy, że Doktorantka w całej dysertacji często polemizuje z dotychczasowymi ustaleniami doktryny, co uznać należy za bardzo wartościowe.

W rozdziale pierwszym, stanowiącym oś całych rozważań, Autorka przedstawia analizę praw dziecka stanowiących szczególną kategorię praw człowieka. W tym celu słusznie rozpoczyna swoje rozważania od zaprezentowania definicji legalnej pojęcia dziecka zarówno w międzynarodowym, jak i polskim porządku prawnym. Następnie wskazuje różnice pomiędzy katalogiem praw człowieka, a prawami dziecka, dokonując tego w ujęciu historycznym. W konkluzji przeprowadzonych rozważań Doktorantka wskazuje, że pomimo „dynamicznego rozwoju dziedziny prawa jaką są prawa człowieka, w tym prawa dziecka i szerokiego, choć nadal powiększającego się katalogu przysługujących mu praw, proces pełnego upodmiotowienia dziecka jest niezakończony”. Zdaniem Autorki istnieje nadal szereg ułomności prawnych, luk i problemów, jakie w praktyce napotyka ich urzeczywistnienie (s. 21-22). Wywód ten nie jest do końca zrozumiały. W podrozdziale trzecim, zatytułowanym: *Standardy ochrony praw dziecka w prawie międzynarodowym i polskim*, choć nie znajduje to odzwierciedlenia w tytule, Autorka dokonuje analizy zagadnienia z perspektywy historycznej, uwzględniając postanowienia Deklaracji Praw Dziecka, Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, Europejskiej Karty Społecznej, a także Konwencji o prawach dziecka i innych aktów o charakterze uniwersalnym, określających prawa dzieci. Analizując postanowienia konstytucyjne Doktorantka stwierdza, że Konstytucja stoi na straży przestrzegania praw dziecka (s. 34), jednakże nie uzasadnia ona swojej tezy. Ogranicza się do stwierdzenia, że jest ona uszczegóławiana przez liczne ustawy. W tym podrozdziale, pomimo podjęcia próby przeanalizowania polskich i międzynarodowych rozwiązań prawnych, dominująco Autorka przybliża treści prawa międzynarodowego, treści konstytucyjne analizując jedynie marginalnie. Być może konstrukcja taka została przyjęta przez Autorkę, dla podjęcia dalszych, merytorycznych rozważań w kolejnych rozdziałach opracowania.

Kolejny rozdział drugi dotyczy gwarancji ochrony zdrowia dzieci w przepisach Konstytucji RP. Doktorantka przybliża tutaj interes prawny dziecka w regulacjach konstytucyjnych praw i wolności jednostki, następnie charakteryzuje prawo do ochrony zdrowia w Konstytucji RP, a także szczególnej opieki zdrowotnej zagwarantowanej dzieciom w Konstytucji RP. Ciekawe rozważania, które Autorka podejmuje w tym rozdziale dotyczą próby poszukiwania definicji „zdrowia”. Doktorantka słusznie zauważa, że choć ustrojodawca

w tekście Konstytucji posługuje się tym pojęciem, to nie zdecydował się na jego zdefiniowanie.

Rozdział trzeci rozprawy nosi tytuł: *Problematyka ochrony praw dziecka w fazie prenatalnej w kontekście konstytucyjnego prawa do ochrony życia i zdrowia*. Autorka rozpoczyna w nim rozważania dotyczące problematyki początku życia, legalnych aspektów zapłodnienia pozaustrojowego, a także regulacjom w zakresie prenatalnych i przedimplantacyjnych badań diagnostycznych. Doktorantka w rozdziale tym opisuje ponadto przepisy prawne regulujące dopuszczalność przerywania ciąży oraz lecznicze wykorzystywanie komórek macierzystych pochodzenia płodowego w kontekście prawa do ochrony godności dziecka poczętego. W odniesieniu do tego ostatniego problemu Autorka zwraca uwagę na problematykę embrionalnych komórek macierzystych. Należy zgodzić się z Autorką, że formalnoprawny status tych komórek nie został precyzyjnie przez ustawodawcę uregulowany, w szczególności w zakresie ich klasyfikowania.

Kolejny, czwarty rozdział poświęcono problematyce praw dziecka jako praw pacjenta. Autorka podejmuje tutaj tematykę konstytucyjnych podstaw praw pacjenta, następnie przedstawia je z perspektywy ustawowej i instytucjonalnej, aby przejść do zasadniczych rozważań dotyczących sytuacji prawnej pacjenta – dziecka. W toku rozważań Doktorantka analizuje zasady dostępu do świadczeń zdrowotnych finansowanych ze środków publicznych, standardy praw małoletnich pacjentów, ze szczególnym uwzględnieniem problematyki zgody pacjenta małoletniego na udzielenia świadczeń zdrowotnych. Należy zgodzić się z Doktorantką, że Konstytucja nakłada na mocy art. 72 ust. 3 na organy władzy publicznej oraz osoby odpowiedzialne za dziecko, obowiązek wysłuchania i w miarę możliwości uwzględnienia jego zdania dotyczącego zdrowia. W rozdziale tym Autorka prezentuje Kartę Praw Dziecka – Pacjenta, powstałą z inicjatywy Rzecznika Praw Pacjenta i Rzecznika Praw Dziecka. Szkoda, że w tych rozważaniach zabrakło głosu Autorki odnośnie do przedstawianego aktu. Ogranicza się ona wyłącznie do stwierdzenia, że inicjatywa obu rzeczników jest interesująca i warta docenienia (s. 115).

Ostatni rozdział piąty nosi tytuł: *Wybrane – szczególne problemy prawne wynikające z realizacji obowiązku określonego w art. 68 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.* W intytlacji mowa jest o wybranych problemach prawnych, jednakże Doktorantka nie wskazuje kryterium na podstawie którego dokonała ich wyboru. Doktorantka w pierwszej kolejności dokonuje analizy zagadnienia zwalczania chorób epidemicznych, ze szczególnym uwzględnieniem zabezpieczenia dzieci przed zagrożeniami chorobowymi poprzez przeprowadzanie szczepień ochronnych. Sprawnie przedstawia, wywodzący się z

treści art. 68 ust. 4 Konstytucji realizacji obowiązku władz publicznych zwalczania chorób epidemicznych. Bez wątpienia obowiązek zwalczania chorób epidemicznych obejmuje również rozwijanie odpowiedniej praktyki lekarskiej, a także wprowadzanie programów szczepień ochronnych, leczenie i izolację chorych. Autorka analizuje tutaj przepisy ustawy z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi w odniesieniu do prawnego obowiązku poddania dzieci szczepieniom ochronnym. Ciekawe rozważania dotyczą formy komunikatu, jako źródła prawa dotyczącego wskazań w zakresie stosowania poszczególnych szczepionek. W dalszej części rozważań, Autorka przechodzi do analizy ochrony zdrowia psychicznego dzieci, zagadnień związanych ze zmianą płci dziecka, porusza problematykę prawa do zatrzymania rozwoju niepełnosprawnego dziecka oraz omawia prawa dziecka w stanie terminalnym. Warte uwagi są rozważania dotyczące sytuacji prawnej osób transseksualnych i analizowanego w tym kontekście powództwa o ustalenie płci. Należy zgodzić się z Doktorantką, że „niezwykle zasadnym byłoby uregulowanie kwestii ustalenia płci w odrębnym akcie prawnym, który odnosiłby się również do sytuacji dzieci” (s. 139). W podrozdziale dotyczącym problematyki prawa do zatrzymania rozwoju niepełnosprawnego dziecka dokonano szczegółowej analizy z perspektywy art. 68 ust. 3 Konstytucji sprawy Ashley X, dziewczynki z Seattle, której rodzice podjęli decyzję o powstrzymaniu jej dalszego wzrostu przy pomocy interwencji chirurgicznej i działań o charakterze endokrynologicznym. Ostatnia część rozważań podjętych w tym rozdziale dotyczy praw dziecka w stanie terminalnym. Prawa pacjentów w stanach terminalnych w sposób lapidarny zostały uregulowane w ustawie *o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta*, stąd też podjęcie rozważań dotyczących prawa dzieci w takiej sytuacji należy uznać za wyjątkowo cenne.

W zwięzłym, pozostawiającym pewien niedosyt, *Podsumowaniu* (2 strony) zamykającym rozprawę Autorka podsumowuje rozważania zawarte w poszczególnych rozdziałach. Doktorantka odnosi się w nim do najważniejszych kwestii i tez sformułowanych we wprowadzeniu dysertacji. Nawiązując do założeń wskazanych we Wprowadzeniu Doktorantka podnosi, że do założeń pracy zaliczyła „zainicjowanie debaty na temat problemów zdrowotnych i rozwiązań zaradczych, które miałyby służyć poprawie dobrostanu dzieci” (s. 158). Nie sposób zgodzić się z tym twierdzeniem, albowiem w pracy Doktorantka nie porusza tematyki „problemów zdrowotnych” dzieci. Zresztą, wydaje się, że problematyka ta stanowi temat na odrębną dyskusję o charakterze bardziej medycznym, niż prawnym. Wydaje się, że Doktorantka nie dość precyzyjnie wyraziła swoje intencje. Autorka postuluje wprowadzenie odrębnej regulacji prawnej, która kształtować ma kompleksowe i zintegrowane

rozwiązania systemowe służące szczególnej opiece nad dziećmi. W szczególności zauważa ona, że należałoby umożliwić dziecku skorzystanie z opieki zdrowotnej w miejscu mu znanym i łatwo dostępnym jakim jest środowisko szkolne. Intencje Doktorantki są właściwe i zauważył je już ustawodawca, który ustawą z dnia 12 kwietnia 2019 r. *o opiece zdrowotnej nad uczniami* (Dz. U. 2019 poz. 1078 t.j.) określił zasady realizacji w szkole opieki zdrowotnej nad uczniami, ustalając, że obejmuje ona profilaktyczną opiekę zdrowotną, promocję zdrowia oraz opiekę stomatologiczną. Ustawodawca zatem usankcjonował już częściowo realizację zadań z zakresu profilaktyki prozdrowotnej w stosunku do dzieci. Autorka słusznie wskazuje, że ustawodawca przy kształtowaniu przepisów prawnych dotyczących standardu opieki nad dziećmi powinien mieć na względzie treść art. 30 Konstytucji i wynikającego z niego obowiązek poszanowania przyrodzonej i niezbywalnej godności człowieka.

Pracę wieńczy rzetelnie zebrana *Bibliografia*, która zawiera podział na: wykaz źródeł prawa, orzecznictwo oraz: książki, artykuły, opinie. Z uznaniem należy przyjąć wykorzystanie źródeł przez Doktorantkę. Wykaz literatury obejmuje 170 pozycji. Wprawdzie z recenzenckiego obowiązku można by wskazać nieliczne, pominięte w spisie literatury pozycje, jednakże w żaden sposób nie wpływa to na pozytywną ocenę doboru literatury.

Praca została napisana poprawnym językiem, a literatura przytoczona w pracy jest wyczerpująca. Autorka opanowała warsztat, co pozwoliło na przedstawienie interesującej pracy, sformułowanej poprawnym językiem. Formalna strona pracy również nie budzi zasadniczych zastrzeżeń. Przypisy skonstruowane w pracy - co do zasady - wykazują się należyłą starannością. Z obowiązku recenzenckiego pragnę zaznaczyć, że Autorka nie ustrzegła się drobnych usterek formalnych i językowych. Dla przykładu, w rozprawie błędnie posługuje się tytułem ustawy – *ustawa o zawodzie lekarza i lekarza dentystry*. Poprawnie powinno być: *ustawa o zawodach lekarza i lekarza dentystry*. W opinii recenzenta zdań nie powinno rozpoczynać się od skrótów – „Art.” (np. s. 49). W pracy zdarzają się drobne błędy interpunkcyjne, jednakże ich ilość jest niewielka i nie utrudniająca czytania pracy. W przypadku decyzji Doktorantki o publikacji niniejszej pracy należałoby dokonać zmian w podanym zakresie.

Wnioski

Zaprezentowana przez panią mgr Klaudię Jastrzębską - Wójcicką rozprawa doktorska zasługuje na pozytywną ocenę. Stanowi ona bardzo interesujące, oryginalne i kompletne

opracowanie problemu naukowego. Autorka prezentuje rozległą wiedzę w dyscyplinie, a także umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Wykorzystując literaturę przedmiotu Doktorantka uzasadnia swoje wnioski. Jednocześnie wskazać należy, że przedstawione w recenzji nieliczne uwagi krytyczne nie umniejszają przedstawionej pozytywnej oceny.

Recenzowana rozprawa doktorska pt. *Konstytucyjny obowiązek zapewnienia szczególnej opieki zdrowotnej dzieciom i jego realizacja w praktyce* spełnia wymogi określone w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2017 r., poz. 1789 ze zm.).

W związku z powyższym wnoszę o dopuszczenie pani mgr Klaudii Jastrzębskiej – Wójcickiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

A handwritten signature in blue ink, reading 'Monika Abramowicz'. The signature is stylized, with a large, flowing 'M' and 'A'.